

Самахвал С. І. (Мінск)

Беларуская літаратурная класіка ў Балгарыі

У беларускім літаратуразнаўстве неаднаразова падкрэсліваўся літаратурны ўплыў на творчасць беларускіх пісьменнікаў рускага і польскага народаў. Адзначаліся плёнам і беларуска-ўкраінскія літаратурныя сувязі. На дадзены час беларуска-рускім, беларуска-польскім і беларуска-ўкраінскім літаратурным узаемасувязям прысвечана нямала манаграфій і артыкулаў, у значнай ступені акрэслены і вызначаны літаратурныя ўзаемаўплывы.

Разам з тым, для больш поўнага і шырокага разгляду беларускай літаратуры неабходна выйсці за межы беларуска-суседскіх літаратурных узаемасувязяў і паспрабаваць абазначыць ролю беларускай літаратуры ў іншых, несуседскіх краінах. Адною з такіх несуседскіх, але блізкай славянскай краінай для Беларусі з'яўляецца Балгарыя. Сувязі Беларусі і

Балгарыі вельмі спецыфічныя і да сённяшняга дня экзатычныя: гэта краіны, якія не мелі агульнай гісторыі, сумесных гістарычных падзей (апрача, хіба, вызвалення Балгарыі ад турэцкага прыгнёту ў другой палове XIX стагоддзя), але лёс народаў якіх аказаўся вельмі падобны, а разам з тым і адлюстраванне гэтага лёсу ў нацыянальных літаратурах. Магчыма, таму і не спыняецца ўвага балгараў да беларускай літаратуры, як і беларусаў да балгарскай.

Цікавасць балгараў да беларускай літаратуры ўпершыню стала праяўляцца ў 20-я гг. XX ст. Гэта абумоўлена наступнымі **фактарамі**:

1. І беларуская, і балгарская літаратура ў гэты час становяцца на шлях трывалага самастойнага развіцця. Доўгі час занябанае прыгнятальнікамі культурнае развіццё Балгарыі абмяжоўвалася ўвагай да асабістай нацыянальнай праблемы. Таму давызваленчы перыяд балгарскай літаратуры (да 1878 г.) і першыя дзесяцігоддзі пасля Вызвалення ахарактарызаваны нацыянальна-сацыяльна-культурнай праблематыкай. Для балгарскай літаратуры асноўнай задачай дадзенага перыяду стаяла развіццё ўласнай нацыянальнай літаратуры да ўзроўню развіцця на той час еўрапейскіх і рускай літаратур, што ў выніку прывяло да «паскоранага развіцця», якое, на думку Г. Гачава, праяўлялася ў фрагментарнасці літаратурных з'яў, апярэджванні практыкай тэорыі, «балгарызацыі» перакладных твораў (напрыклад, вядомая карамзінаўская «Бедная Лиза» ў перакладзе Якіма Груева гучыць «Сирота Цветана») [2, с. 11].

2. Змена поглядаў і адыход ад нацыянальнай праблематыкі ў першым паўгоддзі XX ст. тлумачыцца напачатку «сацыялізацыяй», а пасля і «бальшавізацыяй» Балгарыі, а адпаведна і цікавасцю да «савецкай» літаратуры. Балгарская сацыял-дэмакратычная партыя (БСДП) была створана летам 1891 г., а ў 1894 г. яна была перайменавана ў Балгарскую рабочую сацыял-дэмакратычную партыю (БРСДП). Паступовае пашырэнне марксісцкага і ленінскага вучэнняў прывяло да стварэння ў Балгарыі ў 1919 г. і Балгарскай камуністычнай партыі (БКП), першы кангрэс якой адбыўся 25–27 мая 1919 г., які фактычна з'яўляўся XXII кангрэсам БРСДП.

Балгарская прагрэсіўная інтэлігенцыя з захапленнем успрымала першыя творы савецкай літаратуры, а ўваход Беларусі ў 1922 г. у склад Саюза Сацыялістычных Рэспублік дазволіў і творам беларускіх аўтараў трапіць пад увагу балгарскіх чытачоў. Таму без перавагі хацелася б зазначыць, што знаёмства балгарскага чытача з беларускай літаратурай стала дзякуючы, на жаль, не таму, што яна беларуская, а хутчэй таму, што яна «савецкая». Пра гэта сведчыць і назва першага артыкула Дзімітра Снежкі пра беларускую літаратуру «Культура Савецкай

Беларусіі» («Культурата на Съветска Белорусия»), які выйшаў у 127 нумары часопіса «Наковалня» 9 мая 1928 г. Пазнейшы артыкул гэтага ж аўтара «Сучасная беларуская літаратура» («Съвременната беларуска литература») ў тым жа часопісе «Накавальня» 23 мая 1929 г., нягледзячы на тое, што даў падрабязны аналіз развіцця беларускай літаратуры з пачатку яе зараджэння, падкрэсліў значную ролю першых Народных пісьменнікаў Беларусі Я. Купалы і Я. Коласа, перавагу ўсё ж надаў Міхасю Чароту як «спеваку рэвалюцыі».

У цяні, а магчыма, наадварот, на сонечнай паляне савецкай літаратуры беларуская літаратурная творчасць будзе разглядацца балгарскім народам яшчэ шматлікія гады. Артыкулы Міхаіла Златагорава («Сучасная беларуская літаратура», часопіс «Народ», 1948), Ніколы Ланкова («Гераічная Беларусія», часопіс «Славяне», 1959), Грыгоры Бярозкіна («Сучасныя беларускія паэты», часопіс «Верасень», балг. «Септември», 1960), Георгія Вылчава («Поспехі беларускага рамана», часопіс «Літаратурны фронт», 1964) і інш. так ці інакш акцэнтавалі ўвагу на «непарыўным сяброўстве» двух братніх народаў — савецкага беларускага і балгарскага.

Тым не менш, галоўным і прыемным фактам стала тое, што, перажыўшы зараджэнне і росквіт у савецкія часы, увага да беларускай літаратуры ў Балгарыі працягваецца і да сённяшняга дня. Гэта і дазваляе нам вызначыць статус увогуле беларускай літаратуры ў Балгарыі, а паколькі ўвага балгарскіх крытыкаў і чытачоў праявілася перш за ўсё да беларускіх пісьменнікаў XX ст., то правамерным падаецца гаварыць пра беларускую літаратурную класіку ў Балгарыі.

Першапачаткова галоўная роля надавалася перш за ўсё класікам-паэтам, што тлумачыцца аб'ектыўным фактам малой формы паэтычнага твора і прасцейшым спосабам яго перакладу. Найбольш раннімі з'яўляюцца пераклады вершаў **А. Александровіча** («Пагранічная вясна», 1934, і «Сасна», 1940, у перакладзе А. Тодарава ў газеце «Шчыт»), **П. Глебкі** («Вяртанне» ў перакладзе Благі Дзімітровай ў газеце «Моладзевая іскра», балг. «Младежка искра», 1945; «Партызаны» і «Беларусі» ў перакладзе Н. Антонава ў зборніку «Паэзія перамогі», 1955), **Я. Коласа** («Вёска» і «Родны край» у перакладзе Л. Стаянава ў газеце «Славяне», 1945; «Шчаслівым жонам» у перакладзе С. Станчава ў зборніку «Жанчына ў краіне сацыялізму», 1951; «Рэха» ў перакладзе І. Давідкова ў газеце «Верасень», 1956; «Беларускім лясам» у перакладзе з рускай мовы Б. Струмы ў той жа газеце, 1956; «Асадзі назад» у перакладзе Э. Захаравай у газеце «Верасень», 1956, і інш.), **Я. Купалы** («Алеся» ў перакладзе з рускай мовы М. Ісаева ў газеце «Росіца», 1941; «Хлопчык і лётчык» у перакладзе з рускай Дз. Статкава ў

часопісе «Народная культура», 1953; «Да сонца», «Я не паэт...» у перакладзе Л. Стаянава ў зборніку «Славянскія паэты», 1946; «Беларускім партызанам» у перакладзе Н. Антонава ў зборніку «Паэзія перамогі», 1955, і інш.), **А. Куляшова** («Камсамольскі білет» у перакладзе Н. Стэфанавай ў газеце «Моладзевая іскра», 1947 г.; «Камуністы» ў перакладзе Н. Антонава ў газеце «Літаратурны фронт», 1950; «Сцяг брыгады» таксама ў перакладзе Н. Антонава ў зборніку «Паэзія перамогі», 1955), **П. Панчанкі** («Вока снайпера» ў перакладзе Н. Антонава ў зборніку «Паэзія перамогі», 1955; «Настаўнік» у перакладзе Б. Струмы ў часопісе «Настаўніцкая справа», 1954, і інш.), **М. Танка** («Маці», «Будзеш жыць, Радзіма!» у перакладзе Н. Антонава ў зборніку «Паэзія перамогі», 1955; «Рукі маці» ў перакладзе І. Давідкова ў часопісе «Народная культура», 1959, і інш.).

Найбольш плённымі аказаліся 1960-я гг., калі ў Балгарыі ўжо друкаваліся не асобныя пераклады асобных паэтаў ў часопісах і газетах, а выдаваліся цэлыя зборнікі вершаў паэтаў. Да 80-годдзя з дня нараджэння Я. Купалы і Я. Коласа ў 1962 г. выйшлі асобна зборнікі іх вершаў: «Я. Колас. Выбраныя вершы» з уступным артыкулам М. Лужаніна і «Я. Купала. Выбраныя вершы» з уступным артыкулам П. Броўкі. «Выбраныя вершы і паэмы» ў 1962 г. выйшлі і ў П. Броўкі, у 1963 г. — у А. Куляшова, «Выбраныя вершы» ў 1964 г. — у М. Танка, у 1965 г. — у П. Панчанкі. Зборнікі маюць стандартныя аднолькавыя назвы. І галоўнае, што мы можам даведацца пра беларускую паэзію ў гэты перыяд, — вылучыць, якія паэты заслужылі найбольшай ўвагі перакладчыкаў. Пачынаючы, відаць, са зборніка М. Багдановіча «Залатыя струны», 1984, можна казаць пра нейкую «асабліваю», часам нават асабістую любоў балгараў да беларускага верша. Найбольш ярка яна праявіцца ўжо ў назвах кніг Найдзена Вылчава «Беларуская бяроза», 1978, «Беларускі мой сшытак» (балг. «Белоруската моя тетрадка»), 2000, «Магучы трыпціх. Выбраныя творы беларускіх паэтаў. Я. Купала, Я. Колас, М. Багдановіч», 2002; Стэфана Паптонева «Беларусія — белая балада», 1971, «Бярозы, я застаюся ў вашым палоне» (балг. «Брези, аз оставам ваш пленник»), 1972, «Беларуская восень», 1982.

Разнастайнасць аўтараў, вершаў і перакладчыкаў, уключаных у «Анталогію беларускай паэзіі», выдадзенай Румянай Эўцімавай у 2000 г. у Сафіі, паказала, што балгарскаму чытачу сталі цікавы ўжо не асобныя паэты і іх творчасць, а беларуская паэзія як цэласная сістэма. У яе ўвайшлі вершы не толькі класікаў Я. Коласа, Я. Купалы, М. Багдановіча, М. Танка, П. Панчанкі, Н. Гілевіча, Р. Барадуліна, але і вершы Н. Арсенневай, Д. Бічэль, Е. Лось, Я. Янішчыц, А. Вярцінскага,

А. Пісьмянкова і амаль сучаснікаў: Р. Баравіковай, В. Морт, З. Вішнёва, У. Някляева, Л. Галубовіча, А. Разанава, В. Жыбуля і інш.

Падобны шлях у балгарскай рэцэпцыі прайшла і беларуская проза. Пачынаючы з апавяданняў У. Карпава («Важная асоба», 1940), М. Лынькова («Васількі», 1946), Я. Брыля («Лён квітнее», 1951, «Ён жыве», 1959, «Рэўнасць», 1959), І. Шамякіна («Малая парыжанка», 1952), В. Хомчанкі («Дарагі падарунак», 1961, «Чырвоны мак», 1963), адбываўся паступова пераход да большых эпічных жанраў — да апавесцей В. Быкава «Трэця ракетa» ў перакладзе з рускай Д. Жэкавай, 1964, «Альпійская балада» ў перакладзе з рускай мовы Э. Хаджыевай і С. Уладзімірава. 1965, да рамана Я. Коласа «На ростанях» (балг. «На кръстопът» у перакладзе К. Геаргіевай, 1963).

Асаблівасцю тут, канешне, з'яўляецца меншая разнастайнасць у адрозненне ад паэзіі, што тлумачыцца большым аб'ёмам жанру і не заўсёды магчымым перакладам менавіта з беларускай мовы, бо гэта патрабуе адпаведных кадраў. Таму «Анталогія беларускай прозы», выдадзеная Румянай Эўцімавай у 2005 г. у Сафіі, у большай ступені змяшчае апавяданні М. Гарэцкага, К. Чорнага, У. Караткевіча, І. Чыгрынава, У. Арлова, Г. Далідовіча, В. Казько, І. Пташнікава, І. Навуменкі і інш.

З рускай мовы перакладаліся і п'есы А. Макаёнка «Лявоніха на арбіце» (пераклаў І. Бяджыеў) і А. Маўзона «Калі ты чалавек...» (пераклаў Л. Паспалееў).

Такім чынам, беларуская літаратура распаўсюдзілася ў Балгарыі ў розных праявах і жанрах. На дадзены час нямала выдадзена не толькі асобных перакладаў твораў, зборнікаў паэзіі, але і прысвечана ўспамінаў, напісана артыкулаў і манаграфій, абаронена дысертацый па балгарска-беларускіх сувязях і перакладах.

Рэцэпцыя беларускай літаратуры ў Балгарыі прайшла доўгі, але хуткі шлях ад беларускай савецкай літаратуры праз «класічную» да сучаснай.

1. Абрагімовіч М. Беларуска-балгарскі ўзаемапераклад 1991—2008 гг. Бібліяграфічны лаведнік.— Мінск., 2009.— 70 с.

2. Вълчев Г. Приобщения. Литературни контакти и аналогии.— София: Народна просвета, 1971.— 139 с.

3. Гачев Г. Д. Ускоренное развитие литературы (на материале болгарской литературы первой половины XIX в.).— Москва: Наука, 1964.— 311 с.

4. Фурнаджиева Е. Белоруска художествена литература в България. 1920—1965. Библиографска справка.— София, 1965.— 25 с.